

De Dordtse Synode 1618/1619

De Nationale Synode te Dordrecht 1618/1619..... symbool van waarheid en gerechtigheid?

LICHT EN SCHADUWZIJDEN

Wij, wanneer Gereformeerd/Hervormd opgevoed, zien met grote voldoening en waardering terug op de tijd van de Reformatie en Nadere Reformatie.

Een hoogtepunt voor Nederland was toch wel de vermaarde Nationale Synode te Dordt 1618/1619.

De meesten van ons kennen helaas meestal slechts de mooie kanten van de zaak. Men heeft ons altijd voorgehouden dat de Remonstranten grote ketteren waren, die hel en verdoemenis waardig waren. De Dordtse vaders ontvingen niets dan lof in het gereformeerde kamp!

Een terugblik geeft ons eensdeels de voldoening dat onze Gereformeerde vaders ten eerste 'zuiver' waren in de leer, ten tweede 'practicaal' waren in de levenswandel, maar ook een ongenoegen, daar zij ten derde ook héél goed waren in het geld-bijeenverzamen (van Festus Hommius, scriba der synode, is bekend dat hij een gigantisch vermogen naliet, en dat in een tijd dat er schrijnende armoede heerste, de armen uitgebuit werden en kinderen werden geëxploiteerd), en verder dat onze gereformeerde vaders helemaal niet zo verdraagzaam en vredelievend waren, zoals ons altijd wel is voorgehouden..

Dat het niet alles goud was wat er blonk, zullen wij spoedig bemerken wanneer wij de achtergronden naspeuren en de feiten bezien welke geleid hebben tot het houden van de Nationale Synode te Dordt.

Tot ieders verbazing en ter voorkoming van schrik alvast het volgende, dat men niet moet opkijken wanneer ook de zo hoog geprezen en vermaarde gereformeerde vaders er inquisitie-methoden op na hielden en van een **imperialistische** (overheersende oppermacht) houding blijk gaven.

Hoe het allemaal begon:

Arminius (Jakob Hermans van Oudewater), een uiterst begaafd en geleerd man, kreeg opdracht een geschrift van Coornhert (Dirk Volkertsz Coornhert 1522-1590) over de goddelijke voorbeschikking te weerleggen. Coornhert was een zeer geleerd man, en zou verkondigd hebben dat men door het houden van de wet kon zalig worden. Hij was een fel tegenstander van de in zijn ogen vervolgzieke gereformeerde rechtzinnigen. Hoe meer Arminius er over nadacht, des te meer ging hij het 'gelijk' van Coornhert inzien, en dat was natuurlijk niet de bedoeling van zijn opdrachtgevers! Men mag zich kennelijk

foto Arminius

niet door eerlijkheid en waarheidszin laten leiden; nee, men heeft zich te houden aan de leer der kerk en de vastgestelde belijdenis. Coornhert was niet een geleerde die zich slechts toespitste op een zuivere leer, maar stelde juist de heiliging van hart en wandel op de voorgrond. Dus dat is zeer positief. Wij zijn het er niet mee eens dat men door de wet kan zalig worden.

Coornhert hield het op een liefdevolle God, die genade aanbood aan alle mensen, en alleen zij zouden verworpen worden die dit aanbod afwezen. God zag wie er tevoren zouden gaan geloven en wie niet (kiezen op voorgezien geloof). Het is te betwijfelen of Coornhert dat allemaal ooit zo heeft bedoeld, en ook Arminius zal dit niet zo bedoeld hebben. De Gereformeerden hebben naar een stok gezocht om de hond te kunnen slaan, daarbij niet lettend op de positieve stellingen van Coornhert en Arminius.

Arminius kwam verder tot de conclusie dat **alles wat Aristoteles geleerd had fout was**. Welnu, de scholastiek zoals deze opgang maakte, vanuit Rome en door Ursinus geleerd, kwam van Aristoteles en andere Grieken. Hadden de gereformeerden maar naar Arminius in dezen geluisterd, dan hadden wij niet zulk een verwrongen gereformeerde theologie inzake de heilsorde gekend. En hadden de Arminianen maar meer naar de gereformeerden geluisterd, dan had veel ellende voorkomen kunnen worden.

Maccovius, hoogleraar te Franeker, leerling van Keckermann, leerling van Ursinus, voerde de aristotelische scholastiek in. Hij was een

dubieus figuur en leed een losbandig leven. Te Leiden werd de scholastiek in 1614 verplicht gesteld, en daarna heerste Aristoteles oppermachtig in ons land, o.a. te zien in de stellingen van Voetius. De gereformeerden kwamen zelfs zover zich af te vragen hoe God pijnloos een rib uit Adam had kunnen halen.

Van dit soort zaken was Arminius huiverig. Terecht vond Episcopius dat de theologen zich door dit soort menselijke termen en uitvindingen in een onontwarbaar net wikkelden, waarin zij als redeloze kippen zich hoe langer hoe meer verstrikten.

Weer andere gereformeerden grepen toen naar een nieuwe filosofie, die van Cartesius, en deze werd toen in Utrecht, Leiden en Franeker toegepast. Hierdoor kwamen alle fundamentele leerstukken op losse schroeven te staan, en werd de gehele Hervormde kerk in de Gouden Eeuw binnen korte tijd vergiftigd.

Pas in 1672 nam dit een wending ten goede en ging men het Cartesianisme bestrijden en wonnen de Voetianen terrein, met hulp van de Oranjevorsten, die uit politieke overwegingen hun zijde verkozen.

Het werd dus duidelijk dat Arminius andere gedachten had gekregen. Zijn leus was: 'Een goed geweten is het paradijs.' Arminius achtte de belijdenisgeschriften niet voor altoos bindend, en met hem de Staten van Holland, die voor een herziening waren van de geloofsbelijdenis. Gomarus (een man uit Brugge, met een hard, onbuigzaam, korzelig en opvliegend karakter, zie P.A.de Rover, kerkgesch.4,p.328) lokte Arminius uit tot een openbaar debat, maar kon **niets** ontlokken bij Arminius dat kettters was.

In een pamflet van Arminius, waarin hij zich verdedigt tegen zijn verdachtmakingen, (Leiden 1610) schrijft hij: "Ick houde den meening Pelagii voor een schadelijcke ketterije".

De Pelagianen ontkende de erfzonde, keerden zich tegen de zuigelingendoop, en hadden hun eigen visie op de vrije wil.

En Vorstius, opvolger van Arminius, zei dat de remonstranten zich geheel vast hielden aan de opvatting der oude kerk.

Gomarus doceerde in 1604. Steeds opgehitst door anderen ging hij verder dan hij wel wilde. Gomarus zei: "*Een eeuwige goddelijk besluit*

heeft vastgesteld wie uit de mensen zalig, wie verdoemd zouden worden. Volgens dit besluit worden enigen tot het geloof en de godvruchtigheid getrokken, en getrokken zijnde, voor afvallen bewaard. Alle anderen laat God in de gemene verdorvenheid der menselijke natuur en hun eigen misdaden liggen."

Arminius reageerde hier op dat Gomarus door zijn leer de mensen nog opgeblazener maakte dan de roomsgezinden. "*Men gedooft niet dat men God alleen de eere geve van waer het het aldermeest op aenkomt, te weten een welgezind gemoed."*

De zaak werd van beide zijden op de spits gedreven en liep hoog op. Men wilde een soort kerkelijke rechtbank waarin de geschillen zouden worden beslecht. Oldenbarnevelt bleef zich tegen zulk een duel tussen de twee kerkelijke partijen verzetten, waarbij één van de twee het onderspit zou moeten delven. Prins Maurits stond echter wél een Nationale Synode voor om eenheid te brengen in de ware religie. Desnoods door dwang!

Dus uiteindelijk moesten politici over kerkelijke zaken een beslissing nemen!

In heel Holland was de strijd losgebarsten. In feite probeerde men van beide zijden als eerlijke mensen de goddelijke geheimenissen te doorgronden, waarvan Mozes gezegd heeft dat het niet aan óns is dat te weten. De geopenbaarde dingen zijn voor ons en onze kinderen, en de verborgene zijn voor Elohim.

Men verweet elkaar wederzijds dingen die men zó niet leerde, of waaraan men niet schuldig was. De gereformeerden (Gomaristen) verweten de arminianen (ook wel remonstranten genoemd. Remonstrantie = tegenbetoog) dat zij, als voorstanders van de vrije wil, niet aan Gods voorzienigheid geloofden. Welnu, dat geloofden de arminianen wél!

De Gomaristen verkondigden vooral dat de zaligheid van de mens vast ligt in Gods besluiten, ongeacht al zijn hedendaagse zonden. Voor de Arminianen lag de nadruk op het feit dat Gods liefde tot allen komt en Gods toorn slechts rustte op hen die niet geloofden. Zij handhaafden dus Gods Almacht en de kracht van het geloof, en handhaafden ook de

verkiezing waardoor de wereld toch weer in twee delen uiteenviel, en ook handhaafden zij het 'door het geloof alleen.'

De leus der Gomaristen was: "*Hier is de hemel voor u.*"

En de leus der Arminianen was: "*Hier is het moeizame pad dat naar de hemel leidt.*"

De leer van het stuk der Predestinatie of Voorbeschikking, zoals geleerd en vastgelegd in de NGB van Guido de Brès, en in de Heidelbergse Catechismus, werd niet door iedereen aanvaard. De Arminianen wilden dat de twee (toen waren het er nog twee) formulieren van Enigheid zouden worden gereviseerd, en dat wilden de gereformeerden (Gomaristen) niet. Deze formulieren moesten immers door alle predikanten ondertekend worden.

De Arminianen verschilden in hoofdzaak in vijf punten van de Gomaristen (gereformeerden), n.l.:

- 1e. Een verkiezing uit een vooruitgezien geloof
- 2e. De algemeenheid van de voldoening van Christus
- 3e. De vrije wil of kracht van de verdorven wil ten goede
- 4e. De ongenoegzaamheid der goddelijke genade tot bekering van zondaren
- 5e. De mogelijkheid van de afval der heiligen

Het was een strijd over de inzichten met betrekking tot de uitverkiezing. En wie de verschillen naast elkaar legt bemerkt al heel spoedig dat het zo te zien maar om kleine verschillen ging. Trigland zei van de vijf artikelen der remonstranten dat "de vrije wil de spil is, waar het gantsche rat op draeyt."

Door de Gomaristen werd steeds om een Nationale Synode geroepen. Dat is vlees tot zijn arm stellen. De politici zouden uiteindelijk moeten beslissen. En zo zien wij dat de Nat.Synode pas na een heel vreemd (vies) politiek spel samengeroepen is, welke in haar besluitvorming niet onpartijdig kon zijn. Het betrof immers een afgedwongen synode.

De gereformeerden leverden op een conferentie in Den Haag hun contra-remonstrantie (tegen-tegenbetoog) in.

Daarbij zij vermeld dat de staten van Holland partijdig waren, in het voordeel der Gomaristen.

Oldenbarnevelt, een aristocraat (iemand die zichzelf rekent tot de edelen en bevoorrechtten om te regeren), was Neerlands landsadvocaat en had groot gezag in de Staten Generaal. Hij zag niets in zulk een Nationale Synode, want daar zouden de Arminianen zeker worden overstemd door de meerderheid der Gomaristen (gereformeerden).

O. wilde geen kerkscheuring, maar juist de eenheid tegenover Rome en Spanje (men zat immers midden in de 80-jarige oorlog; weliswaar was er een twaalfjarig bestand), en hij noemde de verschillen "ondergeschikte punten". O. stemde tenslotte wel toe een Nationale Synode bijeen te roepen, mits deze alleen verzoenend te werk zou gaan, en niemand zou veroordelen. Dit zijn voorstel werd door de meerderheid van de Staten Generaal afgekeurd. Waarom? Een soort kerkelijke rechtbank kan toch niet de waarheid afdwingen! Niemand mag en kan heerschappij voeren over iemand anders zijn geloof! En O. was een vijand van gewetensdwang, en de Gomaristen blijkbaar niet. Zij waren vervolgziek, jammergenoeg! O. keurde het verguizen van elkaar, wat de twee kerkelijke partijen wel deden, sterk af. Welnu, zulk een streven van O. was zo slecht nog niet.

In het twaalfjarig bestand vonden twee voornamelijk gebeurtenissen plaats, nl. de overwinning der gereformeerden op de Dordtse Synode, en de gewelddadige dood van Oldenbarnevelt. Vondel sprak over de "d'aertslastertong van t' huychelaers Synode."

In het twaalfjarig bestand ging het allereerst om een belijdeniskwestie die de praktijk van het geloofsleven raakte. En verder ging het om het vraagstuk van de verhouding tussen Staat en Kerk. Mocht de staat zich bemoeien met geloofszaken? Toen de staat ging ingrijpen, rees er nog een vraagstuk, nl. of de Staten van Holland dat moesten doen, of de Staten Generaal.

De zaak werd op de spits gedreven, en er werd door O. een "Scherpe Resolutie" uitgevaardigd, n.l. dat er géén Nationale Synode zou worden gehouden, hetwelk een roekeloos besluit werd genoemd. Dit bracht ons land tot aan de rand van een burgeroorlog. O. stelde waardgelders aan als huursoldaten, een leger dus met aan het hoofd een remonstrant, om de staten te helpen tegen het Staatsleger van Maurits.

Volgens P.G.Kloppers heeft O. door het uitvaardigen van deze ‘Scherpe Resolutie’ op roekeloze wijze de gewesten in een zee van ellende gedompeld, serie Nederland en Oranje V,335.

O. had ook verhinderd dat Maurits tot graaf was verheven (zie dr.P.Polman, Godsdienst in de Gouden Eeuw p.16). En dat zal Maurits niet erg lekker hebben gezeten! Maurits heeft zich dan ook uit zuiver politieke redenen bij de gereformeerden aangesloten, die hem met open armen ontvingen en hem direct voor een kind Gods overnamen, zie rede Scultetus, 33e zitting, in de Acta Synode, p.127.

De Staten Generaal besloot op 11-11-1617 dat er wél een Nationale Synode zou worden gehouden. Dit gaf verzet van Holland, Utrecht en Overijssel.

In Utrecht besloten Hugo de Groot, Hoogerbeets en Ledenberg weerstand te bieden tegen dit besluit.

Prins Maurits toog naar Utrecht om desnoods met geweld Utrecht tot overgave te dwingen. Hij zette in Utrecht eerst alle waardgelders af. De Groot en Hoogerbeets namen daarop de vlucht.

De staten van Holland konden hun nederlaag niet verkroppen. Op 20-8-1618 volgde nog een resolutie, dat O. en d.G.en H. en L. gevangen moesten worden genomen.

foto o

O. werd op 13 mei 1619 terechtgesteld. Dus in de tijd dat de Nationale Synode te Dordt in volle gang was.

In de tijd die aan de Nationale Synode voorafging was het een beroerde tijd. De hoofden waren verhit en de harten koud. De meerderheid van Nederland was nog Rooms, en de meerderheid der Hervormingsgezinde predikanten was tegen de remonstranten. De hoofden waren zozeer verhit dat men niet eens meer met elkaar wilde praten. Er waren studentenonlusten zodat er in Leiden drie maanden lang niet gedoceerd kon worden.

Uitenbogaert was hofprediker van Maurits, en werd na de dood van Arminius in 1609 de leider der remonstranten.

Over en weer vielen heftige scheldwoorden en waren er twisten.

In 1614 gingen de Staten zich er mee bemoeien op last van O. en deden min of meer een theologische uitspraak, dat God geen mensen ter verdoemenis had geschapen, en dat de leer der remonstranten genoegzaam was ter zaligheid.

Toen hadden de Gomaristen of contra-remonstranten het zwaar te verduren, en zij ontvingen zelfs straffen voor hun onverdraagzaamheid. In die tijd werden zij wel "Slijkgeuzen" genoemd. De "rekkelijken" of "libertijnen" (de Staten van Holland, arminianen) geloofden dat men niet al te streng moest zijn, want dan zouden de Luthersen en anderen zich wel bij de Hervormde kerk voegen, zodat er één machtige Protestantse kerk zou ontstaan. De "preciesen" wilden hiervan niets weten. Zij stelden vast dit of dat te geloven, waarvan niets kon worden toe of afgedaan. Zij wilden dan ook géén invloed van de Staat op de kerk, zoals de Remonstranten dat aanvankelijk wilden.

Tenslotte onttaarde het in een handgemeen in 1617 en wapengeweld. In Amsterdam knuppelden de Gomaristen een remonstrantse kerkdienst uit elkaar, roepende "Valt aan, valt aan. Slaat de predikant dood!" Ook plunderden zij onder welwillend toeschouwen van de schout de woning van een rijke arminiaan. Men vocht als leeuwen en beren tegen elkaar op verscheidene plaatsen.

Allerlei pamfletten werden rondgestrooid. De laster daarop liep de spuigaten uit.

Schippers hadden vlaggen in de mast waarop stond: "Liever met Oranje te liggen in het veld, dan door de arminiaan te zijn gekweld."

De contra-remonstranten of gereformeerden waren tot de oorlog bereid!

Prins Maurits zette op eigen gelegenheid een zuiveringsactie in, en liet O. arresteren, samen met de Groot, Hoogerbeets en Ledenberg. De leiders die tegen de Nationale Synode waren werden gevangen genomen. Velen hebben dit als een onwettige daad van Maurits gezien. Het werd een meedogenloze strijd.

O. werd door de overwinnende partij op immorele wijze verhoord en in hechtenis gehouden. Niemand mocht hem bezoeken, zelfs vrouw en

kinderen niet. Een advocaat ter verdediging werd hem geweigerd. Ook stukken die hij ter zijner verdediging nodig had kreeg hij niet.

O. had alleen zijn knecht Jan Franken bij zich tijdens zijn 8 maanden lange gevangenschap boven de Rolzaal, achter de Ridderzaal. Op allerlei slinkse manieren gelukte het de familie om over en weer briefjes uit te wisselen.

foto arrestatie

Via valse voorlichting trachtte men de gevangenen onderling murw te maken. Ledenberg pleegde toen zelfmoord, en H.de Groot verloochende bijna O.

Ledenberg dacht door zelfmoord te plegen te voorkomen dat zijn goederen verbeurd verklaard zouden worden. Maar men liet later zijn lijk op last van de rechtbank opgraven en alsnog aan de galg hangen, zodat zijn vonnis wél uitgevoerd werd en de goederen aan de Staat konden vallen. Het 'recht' moest zegevieren! Kollewijn zegt in 'Vaderlandse geschiedenis' p.516 dat Ledenberg op last de rechtbank zijn lijk gebalsemd werd, om alzo de rechtszaak te kunnen voortzetten. In de nacht voor zijn zelfmoord, waarbij zijn zoon Joost aanwezig was, had Ledenberg een briefje in het Frans geschreven en aan zijn zoon gegeven. Deze kon dit echter niet lezen. De inhoud van het briefje was: *"Ik weet dat men mij met mijn beste vrienden wil confronteren, mij pijnigen en daarna schuldig verklaren omdat ik, zoals zij zeggen, met mijzelf in tegenspraak ben en onwaarheid heb gesproken. Daarna zullen zij een smadelijk vonnis over mij uitspreken gegrond op beuzelingen, want dat zal noodzakelijk zijn om de arrestatie en de gevangenschap te rechtvaardigen. Om dat alles te ontgaan, ga ik tot God langs de kortste weg. Over een dode kan geen vonnis worden uitgesproken met verbeurdverklaring van goederen. Gedaan 17 sept.1618."*

De rechters zagen in de zelfmoord een bewijs van schuld, lieten L. balsemen en zijn nalatenschap inventariseren. Zo werkte dat! L. kende dus zijn 'pappenheimers' goed! Hoe ten hemel schreiend is zulk een rechtsgang! En dat nog wel ten behoeve van de zo vermaarde Nationale

Synode te Dordt! Hoe is het mogelijk dat dit heeft kunnen plaatsvinden! Mea Culpa!

De pamfletten waren niet van de lucht. Straffeloos kon men de gevangenen op het allerlaagste niveau beschimpen en aanvallen.

Het recht in die dagen was zover zoek dat men enkele vijanden van O. toeliet deel te nemen in de rechtbank, die daar het hoogste woord voerden. De verhoren waren eindeloos, waarbij de machtige beulen hun sinister spel vrij konden spelen met een weerloos slachtoffer. Ja, men vond dat O. toch wel enige fouten had gemaakt in zijn 43 jarige loopbaan als landsadvocaat.

O. was een aristocraat, en men wilde hem tot zaken dwingen die tegen zijn geweten indruisten.

De rechtbank was uit 24 rechters samengesteld, waarvan 12 uit Holland. Het proces werd gevoerd alsof het de misdaad van een gekwetste majesteit betrof, waarbij men niet de gewone procesgang behoefde te volgen. O. werd 60 maal voor zijn rechters geleid! Kromhout was voorzitter, en Junius was raad in het Hof van Holland.

De Staten Generaal voelden zich onzeker, en daarom legden zij de rechters volkomen geheimhouding op. Sommige rechters weifelden O. te veroordelen, maar werden daartoe spoedig overgehaald.

O. werd veroordeeld, en heel zijn dossier vernietigd!

Zie zo, alle sporen achter zich uitwissen!

O. werd beschuldigd van hoogverraad omdat hij het monopolie van de V.O.C. niet wilde verlengen. Hiermee raakte O. immers de gereformeerde geldzucht!

Zondagmiddag (N.B. op de gereformeerde sabbat, dus zondagsontheiliging!) 12 mei 1619 zegden drie rechters O. zijn doodvonnis aan. O. zei toen: *"Mijn God dit had ik niet verwacht."*

Het schavot werd getimmerd en het vonnis voltrokken. Men was daarbij zo overhaast te werk gegaan dat men een doorkist was vergeten te maken. Er stond ergens nog een ongeschaafde ruwe kist die bestemd was geweest voor een Franse moordenaar die gratie had gekregen, en daar moest O. dan maar in gestopt worden!

O. werd vlak voor zijn terechtstelling nog eenmaal voorgeleid voor het college der rechters, en hoorde heel het requisitoir aan.

Daarop gaf hij dit schone weerwoord of getuigenis:

"Ik dacht dat zich de Heren Staten Generaal genoeg zouden hebben aan mijn lijf en bloed, en dat zij het goed, dat er is, mijn huisvrouw en kinderen zouden hebben laten behouden (men heeft alle goederen dus geconfisceerd). Is dit het loon voor 43 jaren dienst, die ik het Land gedaan heb?"

Daarna zeiden rechter Vooght: *"Uw sententie is gelezen. Vort, Vort,"* wijzend met zijn hand naar de uitgang.

O. ging daarna kloek en moedig naar het schavot, lopend met zijn stokje in de hand van de Rolzaal naar buiten, vergezeld van twee predikanten Lamotius en Beyerus. Lamotius deed nog een gebed van een kwartier. Daarna deed O. een kort gebed en stond op en zei vrijmoedig: *"Mannen en gelooft niet dat ik sterf als een verrader, maar (ik ben) altijd geweest een goed Patriot en getrouw dienaar van het vaderland, en of u iemand het anders zeide, gelooft het niet."*

Er waren wel een 3000 toeschouwers bijeengekomen. Het volk geloofde immers de valse aantijgingen. Zij hielden O. voor een landverrader en vijand der kerk, hoewel er nooit enig steekhoudend bewijs geleverd is.

Wellicht was O. te ver gegaan in het systematiseren van de oppermacht der Staten. O. had meegewerkt aan een zuiver aristocratisch bewind onder de Oranjes, en meende hiermee hun gunst te genieten en door hen gesteund te worden. Het kwam er hierdoor op neer dat er zodoende een staatsrechtelijk weerloze bevolking zou ontstaan. En door de verbolgenheid van het reeds zo lang getrotseerde volk is hij uiteindelijk gevallen, schreef Groen van Prinsterer, zie Handboek I, p.245.

Welke machten er echter allemaal in het spel waren om O. ter dood te brengen is moeilijk te achterhalen. Of was het een samenspel van krachten die niet te voorzien waren? Wij vragen ons dan ook af of men de dood van O. wel een gerechtelijke moord zou mogen noemen?

In ieder geval giste het onder het volk. Het volk wist wel dat O. alle invloed van het volk, van beneden negeerde. O. zei: *"Liever verkeerd, dan verknecht (aan het volk)."*

Staande en ziende op het schavot, dat met zand was bestrooid in verband met het bloed, en ziende op de ruwe kist, zei hij: *"Is dit voor mijn getrouwe dienst van 43 jaren?"*

Hij ontkleedde zich voorzover nodig en knielde, zeggende: *"Heere, zijt mij Uw arme zondaar genadig. En, Jezus Christus is mijn Leidsman. Heer ontferm U mijner. In Uw handen beveel ik mijnen geest."* (anderen hebben: Heer God, hemelse Vader, ontvang mijn geest).

Op het schavot sloeg O. het oog naar boven en zei: *"O God, wat komt er van de mens, mannen gelooft niet dat ik een landverrader ben, etc."*

Zijn dit woorden van een oprecht christen, of van iemand die met de dood voor ogen zich nog vroom wilde voordoen? Wij weten het niet.

Daarop werd zijn hoofd afgehouden.

Direct daarna stroomde het volk toe, en dat mocht blijkbaar allemaal van justitia, om hun zakdoeken te drenken in het bloed van O., die "vervloekte arminiaan". De met bloedbesmeurde zakdoekjes werden verkocht voor een dubbele pistolet. Zelfs de bloedige splinters hout werden uit het schavot gesneden om als aandenken te dienen! Prins Maurits had niets willen zien van de

executie

terechtstelling, en had alle luiken binnen en buiten laten sluiten. Hij stak als een struisvogel de kop in het zand. Hij kwam niet naar buiten, voordat de executie afgelopen was. De predikant Walaeus was nog naar Maurits toegegaan op last van de Staten van Holland met het verzoek om vergiffenis voor wat O. Maurits aangedaan mocht hebben. Maurits hoorde dit met tranen in de ogen aan, en vroeg of O. van pardon had gesproken. Nee, dat niet. Maurits sprak dat hij O. liefhad en hem altijd bewogen had anders te doen. *"Maar dat hij een andere vorm van regering heeft zoeken in te voeren, die kerk en staat zouden hebben ondergebracht, daar heb ik mij tegen moeten stellen; maar hetgeen hij tegen mij misdaan heeft, vergeef ik hem gaarne."* Aldus Maurits.

Blijkbaar kon Maurits het niet over zijn hoogmoedige hart verkrijgen om O. ongevraagd genade te bewijzen! Het was hard tegen hard. En de

tranen van Maurits zijn dan ook geen tranen van broederliefde, maar veeleer van rancune. Maurits had pardon kunnen geven, maar wilde er door O. en zijn familie eerst om gevraagd zijn. O. wilde dit niet, want daarmee zou hij schuld bekennen. Ondanks aandringen van Louise de Coligny, zijn schoonzus, ging Maurits niet overstag.

Waarom deed Maurits dit niet? Het kan zijn dat O. en Uitenboogaert als Arminiaan Maurits op zijn weinig eerbare gedrag hebben gewezen. Maurits was de ongetrouwde vader van een dochter. En O. heeft nog een beroep gedaan namens de arminianen op Maurits als hoofd van het leger, toen het giste onder de lagere volksklassen, maar laatste weigerde. Toen koos Maurits schoorvoetend voor de Contra-Remonstranten, onder het voorwendsel trouw te willen blijven aan de eed van zijn voorvaderen. Dus kleeft er bloed aan Oranje's wimpel!

Het toppunt van hypocritisme vinden wij daarna geformuleerd door de Statenvergadering van Holland: *"Heden werd door het zwaard geëxecuteerd Heer Johan van Oldenbarnevelt, een man van grote bedrijve; besogne, memorie ende directie, jae singulier in alles; die staet, sie toe, dat hij niet valle; en sij God sij sijne ziele genadigh. Amen!"*

Dit doet mij denken aan het Neurenberger-proces na 1945 tegen de Nazi's, alwaar de Overwinnaar de Overwonnene ging berechten. Kan hier nog van enige objectiviteit sprake zijn? Dit doet eveneens denken aan de Bloedraad. Het vonnis stond immers reeds tevoren vast (zie Dr.J.Romein. De 80-jarige oorlog, p.94). Zijn dit geen Khomeinse toestanden geweest?

Het is een manier om geruisloos lastige figuren die de waarheid spreken weg te werken.

Wat een diep tragische manier van handelen der Gereformeerden!

In de beschuldiging tegen O. stond dat hij de Religie in verwarring had gebracht; de rechten der gerechtshoven had miskend; de waardgelders had aangenomen; de band der Unie had gebroken; de Scherpe Resolutie had doorgedreven; het land en de prins in het uiterste gevaar had gebracht; de landen tot hun eigen verdediging onbekwaam had gemaakt.

Zijn zonen hadden geschenken van buitenlandse mogendheden aangenomen, wat hen kwalijk werd genomen. Ook werd hij sterk verdacht dat hij met de vijand heulde.

Het vonnis luidde dat O. zich tegen de fundamentele wetten van de Verenigde Nederlanden had gekeerd en verwarring had gezaaid. Daarop oordeelde men hem des doods waardig, met verbeurdverklaring van zijn goederen.

Daarop ontving O. een weezinwekkende straf, als trouwe zoon van het volk. Waarom moest hij op zulk een hoge leeftijd op deze wijze sterven? Dit is een aanfluiting voor heel de rechtsgang van die dagen!

Toen O. onthoofd was, werd één van zijn rechters als landsadvocaat in zijn plaats aangesteld, n.l. Anthonis Duyck. Hoe kon het anders!

Vondel sprak in zijn gedichten zijn grote verontwaardiging over dit gebeuren uit:

Zie dr.A.Blonk p.290.:

gedicht Vondel

Het lot van Hugo de Groot en Hoogerbeets viel nogal mee in vergelijk met O. Zij kregen levenslang op het slot Loevestein.

Twee jaar later ontsnapte de Groot in een boekenkist, en Hoogerbeets kwam na de dood van Maurits vrij.

Verder werden er nog 200 remonstrantse predikanten afgezet, en wie niet wilde beloven het preken te laten, werd verbannen naar het buitenland. Er gingen er 80 van in ballingschap. Aan spionnen en verklikkers werden hoge prijzen uitgelooft door de gereformeerden wanneer zij de remonstranten aangaven. Hagenpreken werden toen door de remonstranten gehouden. Deze werden soms door de regeringstroepen uit elkaar geslagen, waarbij de soldaten de mensen beroofden van hun geld en sieraden. Dat konden en mochten de gereformeerden straffeloos doen! Daarbij nog dit, dat gereformeerde predikanten en edelen vanaf de toren der Grote Kerk in Rotterdam stonden toe te kijken door verrekijkers hoe de soldaten hun beestachtige vergrijp uitvoerden!

Was dit een heilig en vroom leedvermaak?

Vele remonstrantse predikanten waren echter heel moedig en trotseerden de gereformeerde staatsterreur onvervaard. Te Hoorn werd ds. Sapma gevangen genomen, en tot grote hilariteit der gereformeerden wist hij te ontsnappen in de kleren van zijn vrouw. Uit wraak hield men zijn vrouw maandenlang gevangen.

Ds. Paschier de Fijne werd zelfs legendarisch doordat hij altijd op de een of andere wijze aan de "sterke arm" wist te ontsnappen.

Prins Maurits vond de gereformeerde terreur op een bepaald moment welletjes, en vroeg zich af wat de gereformeerde predikanten bezielde, en of zij nóg hun zin niet hadden na de uitdrijving der remonstranten via de Nationale Synode.

Er waren echter ook goede gereformeerden bij die zich distantieerden van hun 'broeders' en zelfs remonstranten verborgen hebben gehouden.

Inmiddels was de Nationale Synode te Dordrecht al een heel eind gevorderd.

Op nieuwjaarsdag 1619 had de Nationale Synode het besluit der Staten Generaal ontvangen om als kerkelijke rechtbank op te mogen treden (een soort bloedraad?).

De synode was geen louter nationale zaak, dat blijkt uit de samenstelling: 58 Nederlanders (37 predikanten en 19 ouderlingen), 5 professoren, **18 politici, commissarissen**, 28 (sommigen hebben 23) buitenlanders, en werd geleid door Johannes Bogerman. De remonstranten, twaalf in getal, kwamen als 'gedaagden' en mochten hun gevoelens overleggen of duidelijk maken, en erkenden de Nationale Synode als zodanig niet. Eindeloze kruisverhoren brachten geen overeenstemming, en dat kon ook niet, daar de Gomaristen hun stelling tevoren reeds hadden vaststaan. De arminianen verwierpen echter het oordeel der Synode, alsmede alle vermaningen. Prof. Episcopius hield een magistrale rede op de 25e zitting over de verdraagzaamheid op een der zittingen.

Door een vernuftige wijze van verkiezen hadden die van Holland en Utrecht bijna alle remonstranten uit de synode kunnen weren. De synode toonde meer overeenkomst met een aardse rechtbank dan met een kerkelijke vergadering.

De veroordeling van de Arminianen:

1. Zij laten de verkiezing Gods afhangen van de wil van de mens
2. Zulks vermindert en vernietigt de genade Gods, en verheft de vrije wil van de mens
3. Het voert het pelagianisme (leer der vrije wil) in, en verschoont (spaart) het Pausdom, zodat de gehele zekerheid van het heil omver wordt gestoten, aldus de Gereformeerden

Deze veroordeling is terecht. Alleen de gang van zaken hoe deze veroordeling tot stand kwam en werd uitgevoerd is laakbaar.

Men was bezig elkaar te bestrijden over een verborgenheid die voor de menselijke rede niet te doorgronden is. Wilden de Gereformeerden dit onbegrijpelijke evenwel begrijpen? Ja, wilden zij dit zelfs tot een geloofsregel maken?

De leer der voorbestemming stond afgedrukt in art. 16 NGB 1562.

De remonstrantse begrippen leiden volgens de gereformeerden naar een verloochening van Christus' verdiensten, en naar oprichting van eigengerechtigheid, ongeloof van Socinus en bijgeloof van Rome. Terecht.

De rechtvaardigmaking zou volgens de remonstranten door het werk (de activiteit) des geloofs geschieden, en de mens zou nog een vrije wil hebben, en de zekerheid der zaligheid zou nog wankel zijn (Dit is precies de situatie van vandaag de dag in het bevindelijk gereformeerde kerkdeel, alsook in het meer evangelische kamp).

De strijd om de vrije wil was reeds gevoerd in de 5e eeuw tussen Augustinus en Pelagius, en in de 16e eeuw tussen Luther en Erasmus.

Had men i.p.v. de arminianen uit te drijven en af te zetten niet beter vrijheid van godsdienst kunnen geven buiten de Herv.kerk, en hen vanuit de Herv.kerk "dood" te prediken? (zie Gr.v.Pr. Handboek I.p.247)

Er waren toch wel meerdere opties om de arminianen te weerstaan, en om de invloed van O. tegen te gaan?

Het moge waar zijn dat, door de remonstranten af te zetten en O. uit de weg te ruimen, de Republiek zowel als de Herv. kerk gered is geworden. Men had, zegt men, een totale afglijding voorkomen. Immers, de arminianen gingen al weer veel verder dan Arminius en de vijf

artikelen, en Episcopius ging weer verder dan dat, en Vorstius ging nog weer verder. Tenslotte zou er helemaal geen belijdenis meer overig zijn gebleven.

Op zichzelf is dat niet bezwaarlijk, maar doordat de Gereformeerden nog heel Rooms waren gebleven in hun kerkopvatting, konden zij niets tolereren wat het kerk-instituut zou ondergraven. Men wilde met ijzeren vuist het onbijbelse instituut met haar door mensen ingestelde ambten handhaven, en deswege was men genoodzaakt onbijbelse maatregelen te nemen.

Op de 35e zitting der Nationale Synode verweet Bogerman de remonstranten dat zij met leugens en bedrog waren begonnen, en met leugens eindigden. Met deze 'lof' zei hij, moeten wij u laten gaan. Toen zwol zijn stem en riep hij hard uit in het Latijn: **Ite, Ite, dimittimini exite** (*Gij wordt weggezonden, gaat heen!*)

Later heeft Bogerman hierover zijn spijt betuigd.

Episcopius zei toen tegen Bogerman en de Synode: *"Ik zal met Jezus Christus mijn zaligmaker op dit alles zwijgen, en God zal tussen ons en de synode rechten."* Daarop verliet hij met zijn broeders de zaal, waarop zij meteen gearresteerd werden.

Wat een diep tragische wijze van handelen der gereformeerden!

Zolang als de 12 remonstrantse broeders hun grote moed betoonden door steeds hun eenzame plaatsen in het midden van de Synode in te nemen, kon men hen niets doen. Maar pas nadat zij door de onbeheerste uitval van Bogerman weggejaagd werden, en zij opstonden en vertrokken, zagen de gereformeerden hun kans schoon hen in de kraag te grijpen!

Men kón nl. de 12 broeders niet arresteren of veroordelen zolang zij maar gedwee aan tafel kwamen; maar toen zij door de voorzitter op onredelijk bejegend werden, vonden zij het welletjes en hielden het voor gezien, stapten op en werden toen gearresteerd!

De buitenlandse gasten begrepen helemaal niets van deze Nederlandse (Calvinistische) onverdraagzaamheid tegenover anderen in geloofsverschillen over zulke tere zaken.

Aan het slot van de Synode werd door de stad Dordrecht een maaltijd aangeboden voor 130 personen. "Met vermaeckelijcke musuyck van stem en snarenspeel door musicyns uyt d'omliggende steden, oick vrouwen, die achter gordijnen songen."

Waarvan de kosten: 1219 gulden en 18 cent. De kosten der Nationale Synode waren in totaal 300.000 gulden, een aardig bedrag voor die tijd!

Hadden de gereformeerde vaders nog zulk een behoefte om het werk der Nationale Synode af te sluiten met een groot werelds banket? Moest de overwinning op de arminianen soms gevierd worden?

De Synode heeft echter niets gezegd over de schrijnende armoede van die dagen en de kinder-exploitatie, met uitbuiting der armen. Niemand van de gereformeerden zag daar schijnbaar enig kwaad in!

Onderling hebben de Nederlandse theologen geen overeenstemming kunnen krijgen over het tijdstip van het besluit der gepredestineerde verwerping. De meerderheid der synode was infralapsarisch, dwz. dat zulk een besluit pas na Adam kan gekomen zijn.

Nu vragen wij ons af waarom de gereformeerden de Nationale Synode als een soort rechtbank hebben gebruikt? En waarom niet als een soort theologische conferentie?

Zij hebben ook maar korte tijd van hun overwinning kunnen genieten. In 1630 werd te Amsterdam reeds weer een Remonstrantse kerk gebouwd, en vier jaar daarna openden zij een seminarie

Slotconclusie:

Wij zouden ons af moeten vragen of Psalm 58:2 betrekking heeft op hetgeen onze vaders tijdens de Nationale Synode hebben gedaan. Is er waarlijk gerechtigheid gesproken in die vergadering? Is er naar billijkheid geoordeeld? Is niet gebleken dat geweld niet geschuwd werd?

Dat heeft een smet geworpen, een schaduw laten vallen over het verdienstelijke en voortreffelijke wat ook tot stand is gebracht.

Helaas, onze vaders leefden in een geestelijk klimaat waar de reuk van de brandstapels nog te ruiken was, en waarvan de rook nog maar net

was opgetrokken. De inquisitie-methoden waren nog niet vergeten. Men was nog maar even uit Rome geleid en bevrijd, zij het ten dele.

Er was nog geen zicht op de kerk, op de gemeente en hoe deze naar Elohim's gedachte functioneert. Men had geen enkel zicht op het Rijk van Elohim, noch op de toekomst, of op het nationale en geestelijke herstel van het Israël der twaalf stammen. Men zat in veel dingen nog muurvast in de Roomse traditie, en liet zich leiden door een aristocratische geest.

Naar het valt te bespeuren had men slechts oog voor het individuele geloof en het behouden worden van het individu, waarbij de zedelijke wet als leefregel voor de gelovigen werd gehouden, en niet de volkomen genade, Ef.2. En, dat moet gezegd, in het vaststellen van de voorwerpelijke leer waren vele Gomaristen uiterst rechtzinnig, getrouw aan het pas verworven goed der Reformatoren. Het ging de Dordtse vaders dan ook om de zekerheid van het geloof, als gave Gods, tegen de vrije wil, waar men door de actie van het geloven meende gerechtvaardigd te worden.

Echter, wat is er binnen een enkele generatie nog van het werk der Dordtse vaders overgebleven? Direct daarna hebben de Nadere Reformatoren de zekerheid van het geloof losgelaten, en zijn de weg der remonstranten ingeslagen, op enkele uitzonderingen na. En dat is tot op vandaag de dag zo gebleven. Men meent nog wel dat men zich bevindt op de weg der oude rechtzinnigen, maar in werkelijkheid is men roomser dan rooms, en remonstranter dan Arminius.

Dit zijn geen loze woorden. In een boek van mijn hand is dit uitvoerig behandeld. De titel is: Geloofs zekerheid, het hart van het evangelie. Ongeveer 500 pagina's.

Dr. H.F.Kohlbrugge heeft zich als volgt uitgelaten over de Synode: *'En waarom heeft men zich laten afbrengen van de gerechtigheid Christi tot de predestinatie, waardoor de Synode te Dordt 1618/19 zulk een ongelukkige houding heeft verkregen moettende de Remonstranten uitwerpen, waar zij met de prediking van de gerechtigheid Christi hen als vanzelf op de loop hadden gejaagd?'*

En nu de vrucht van die synode, de Staten Bijbel. Kanttekeningen, voor zoveel als de praktijk der godzaligheid, waarbij de eigenlijke essence van de paapse leer weder ingemengd is!'

Bronnen:

10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden; uitg. M.A.v.Seyen.

idem..... uitgave Klaas Jansma en M.Schroor.

Groen van Prinsterer; Handboek der geschiedenis van het Vaderland

J.de Rek; Van Bourgondië tot barok

Dr.J.Romein; de 80-jarige oorlog. Elsevier

P.A.de Rover; De strijdende kerk

T.W.Korevaar; Leidraad Vaderlandse geschiedenis

Dr.A.Blonk; Langs oude paden

P.Louwerse; Geïllustreerde Vaderlandse geschiedenis

Acta der Synode

G.v.d.Zee; Vaderlandse kerkgeschiedenis

Dr.C.A.v.d.Sluijs; Dordt vandaag

Dr.P.Polman; Godsdienst in de Gouden Eeuw

Dr.E.Rijpma; Ontwikkelingsgeschiedenis

Kollewijns vaderlandse en algemene geschiedenis, 3dln

A.Algra; dispereert niet

Ds.G.de Braal; Geschiedenis des Vaderlands

A.v.d.Meiden; De zwarte kousen kerken.

Diverse encyclopedia

PF VDM 4-2-1998

G.de Braal in "Geschiedenis des Vaderlands" schrijft dat Oldenbarnevelt geprobeerd heeft de Gomaristen schrik aan te jagen (toen dezen zich zo vervolgiek opstelden), en voornemens was om vier van hun vooraanstaanden van hun bedden te lichten en op het schavot te laten onthoofden, om daarna het volk bijeen te roepen en hun deze afschrikwekkende voorbeelden te tonen. Dit plan werd door drie raadsheren belet, die het later aan ds.Trigland vertelden, welke het optekende.

Dit is natuurlijk niet goed geweest van O., maar was het dan wel nodig dat men O. als een Haman op het schavot bracht?